

ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ГАЛЕНА ТА ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК МЕДИЦИНИ ТА ФАРМАЦІЇ

Котвіцька А. А., Кубарєва І. В., Горбаньов В. В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

socpharm@nuph.edu.ua

Вступ. Розвиток сучасної медицини та фармації неможливо уявити без внеску видатного давньогрецького і давньоримського лікаря, філософа та природознавця Галена (приблизно 129 – 201 рр.), класика античного лікознавства. Дослідження наукової спадщини Галена є важливим з огляду на відтворення історичної достовірності та має безпосередній вплив на сучасний стан медичної та фармацевтичної галузі.

Метою дослідження є висвітлення наукової спадщини, аналіз поглядів та особистого внеску Галена в розвиток медицини та фармації.

Основний матеріал дослідження. Гален, грек за походженням, народився в Пергамі (Мала Азія) в родині відомого вченого Нікона (архітектор, математик, філософ). Першим учителем Галена був його батько, який хотів бачити сина філософом, але Гален з юних років захопився медициною й обрав спеціальність лікаря, добре знав праці Платона і Аристотеля, а також філософів зі школи стоїків та епікурейців. Його кумирами були Гіппократ, Платон та Аристотель. Вчителями Галена були видатні пергамські вчені: анатом Стратонік, філософ-емпірик Есхріон та багато інших. Для вдосконалення своїх фахових знань він багато подорожував, відвідав культурні та освітні центри давнього світу – Олександрію, Крит, Коринф, Кілікію, Смирну, Кіпр, на місці вивчаючи цілющі рослини, мінерали, метали, смоли, прянощі. Оволодів кількома мовами, в т.ч. перською. Повернувшись до Пергаму у 160 р., він одержав від касти жерців запрошення зайняти посаду архіатра у школі гладіаторів, яку займав впродовж чотирьох років.

Гален працював у Пергамському асклепійоні, примножуючи його славу далеко за межами Малої Азії. На його території розташовувалися храми Асклепія та Телесфора, галереї з колонами, палати для хворих, бібліотека,

фонтан мінерального джерела, лікувальні ванни, туалети, підвали та сховища для збіжжя та продуктів. Мешканців Пергаму в цьому асклепійоні лікували безкоштовно.

У 164 р. вже як відомий лікар Гален переїхав до Риму, де здобув славу видатного вченого, був прийнятий на посаду лейб-медика при дворі імператорів Марка Аврелія Антонія, Луція Вера та з 180 р. Коммода. Улюбленець римської знаті, Гален одержав від імператора Марка Аврелія Антонія у нагороду золоту медаль з написом: «Антоній, імператор римлян, Галену - імператору лікарів». У Римі Гален працював понад тридцять років, після чого з невідомих причин розпродав усе своє майно і через Сирію та Палестину повернувся у Пергам, де знову став лікарем гладіаторів.

Автор близько 430 праць з медицини, фармації, природознавства та філософії, серед яких збереглося до нашого часу біля 130. У Римі Гален написав багато праць: «Про анатомію», «Терапевтичні методи», «Про хворі частини тіла», «Про склад ліків» та свій основний анатомо-фізіологічний твір «Про призначення частин людського тіла».

Впродовж багатьох століть лікарі черпали із праць Галена знання з анатомії, фізіології, терапії, гігієни, фармакології, акушерства, патології, дієтетики, ембріології, ботаніки й інших галузей медицини та фармації, шукали у нього поради як лікувати ту або іншу хворобу. Гален вважав, що лікар повинен допомагати природі, оскільки природа сама виліковує, а для забезпечення здоров'я необхідно користуватися принципами: «подібне – подібним» і «протилежне – протилежним». На думку Галена, всі організми складаються з чотирьох першооснов – повітря, води, землі та вогню, які в різних співвідношеннях утворюють щільні та рідинні частини та органи тіла. У здоровому організмі є чотири рідини: кров, слиз, жовта жовч, чорна жовч, змішані у правильному співвідношенні. Порушення цього співвідношення викликає хворобу та порушення функцій органів, також за думкою Галена причини хвороб бувають внутрішніми та зовнішніми. Вирішальне значення мають внутрішні причини, обумовлені надлишком або псуванням рідин організму. Великого значення Гален надавав також дієтотерапії та заходам

попередження захворювань.

Стосовно лікарських засобів, необхідно зазначити, що вони також вивчалися Галеном, за дією, лікарські засоби він поділяв на три основні групи: прості – діють елементарними якостями холоду, теплоти, вологості й сухості; складні – діють залежно від різного поєднання головних і побічних властивостей (гіркі, солодкі, кислі); специфічні – діють як спорожняючи, дратівливі і таке ін.). Гален вважав, що в природі ліки існують в готовому вигляді і в оптимальних співвідношеннях, й необхідним є лише отримання із рослинних і тваринних речовин корисних складових та позбавлення від шкідливих. Саме Галеном вперше введено поняття про діючі речовини, що обумовило появу науки – фармакології.

Серед лікарських форм, які готував та застосовував Гален, відрізняли: порошки, пігулки, полюси, мазі, пластирі, гірчичники, набори, настої, відвари, розчини, мікстури, рослинні соки, рослинні масла, вина, оцети, компреси, примочки, припарки, теріаки. За рахунок сумішей і складних рецептів вченим було розширено лікувальний асортимент. У своїх наукових працях Галеном наводиться близько 450 лікарських рослин, серед яких 250 засобів тваринного та мінерального походження. Також Галеном запроваджено вагові та об'ємні відношення при виготовленні настоїв, екстрактів, відварів з рослин, й у подальшому на честь видатного вченого Парацельсом їм була дана назва галенові та новогаленові препарати.

Висновки. Вивчення спадщини Галена, його поглядів та наукових досліджень дає можливість стверджувати, що він заклав основи наукової медицини та фармації. «Гарний лікар повинен бути філософом - це твердження Галена протягом століть цитувалося та повторювалося. Філософський підхід, вміння вишукувати більш загальні причини явищ допомогли Галену вирішити складну задачу - створення наукової системи лікарського мистецтва. У своїх класичних працях Гален узагальнив, систематизував нагромаджені попередніми поколіннями вчених природничо-наукові, медичні та фармацевтичні знання. Праці Галена були предметом вивчення в провідних наукових центрах середньовіччя: Салерно, Візантії та Арабських Халіфатах.